

budi vjerovanje u etničko zajedništvo. Stoga autor povezanost etničnosti i demokracije drži jednom od središnjih tema svoje rasprave. Po njegovu mišljenju esencijalistički pristup etničnosti je »fundamentalistički pristup« (str. 33), jer se pri takvu shvaćanju etničke skupine pojavljuju kao kulturno jedinstvo obilježeno objektivnim crtama – jezikom, teritorijem, religijom itd. Prihvatljivim i operativnim smatra »situacionistički« pristup, koji preuzima Barthove analize prema kojima postojanje etničke skupine zavisi od uspostavljanja i održavanja *granice*, a ne od hipotetskoga kulturnog *sadržaja*. Granice se mijenjaju prema situaciji, pa etničnost u tom smislu rezultira interakcijom tijekom društvenih i političkih promjena; stoga i osjećaji pripadnosti mogu varirati. Takav je pristup operativan te dopušta zahvaćanje i parcijalnih, višestrukih i negativnih identiteta, kakve je danas moguće ustanoviti na primjeru *imigranata* druge i treće generacije u Francuskoj. Etničnost se tako pojavljuje kao afirmacija relativnog i evolutivnog identiteta.

Sličan pristup etničnosti ima i Marco Martiniello u svojem razmišljanju o *postetničnosti* u Europi. Vraća se na problematiku multikulturalizma kako bi ovaj put vrednovao europski identitet u promjeni, u kontekstu stvaranja nove Europe, odnosno aktualnih europskih integracija. On polazi od radova Davida Hollingera uspostavljajući dijagnozu stanja etničkih odnosa u Sjedinjenim Američkim Državama i ističe pojavu »postetničke« Amerike (str. 107). Za Hollingera postetničnost znači nadići liberalni pluralistički multikulturalizam da bi se ušlo u »kozmpolitski« multikulturalizam, istodobno sačinjen od slobodnih identitetskih izbora i množine istodobnih identiteta. Fluidnost granica između etničkih skupina ide zajedno s njihovim društveno konstruiranim svojstvom, tako da određena skupina postaje sve više, prema mišljenju M. Martiniella, proizvod miješanja, odobravajući utopiju društva u kojem će etničke granice biti lako

premostive. Primijeniti tu utopiju na aktualnu Europu značilo bi ne prisiljavati ljude da budu *europski*, nego stvarati dobrovoljne pripadnosti, načiniti mjesta za nove zajednice nezavisne od podrijetla, poticati solidarnost između pojedinaca različitih kultura.

I drugi radovi u knjizi *Ethnicité et mobilisations sociales* pokazuju da je etničnost značajno obilježena pečatom ambigvitetnosti i to je razlog što taj pojam tako dobro *funkcionira* u svakidašnjem životu. Važno stajalište što proizlazi iz razmatranja jest i to da uzeti u obzir etničnost u društvenim, političkim, religijskim i kulturnim pokretima nije samo akademsko pitanje, već je to također i ulog građanstva. Identiteti su pluralni, oni se mijenjaju, a akteri su ti koji ih mijenjaju. Biti građanin znači moći pregovarati o svojim identitetima. Zadatak je politike da konstruira za njih institucije koje ih priznavaju, ograničavaju i čine prihvatljivima.

Josip Kumpes

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*

Ljubomir Antić

**Bračanin Ivan Krstulović, nacionalni
preporoditelj američkih Hrvata**

Samobor: A. G. Matoš, 2002, 139 str.

Autor knjige Ljubomir Antić napisao je nekoliko knjiga, znanstvenih rasprava i popularnih članaka te priredio nekoliko radijskih i televizijskih dokumentarnih emisija i filmova o povijesti hrvatske dijaspore. Jedan je od najboljih poznavatelja povijesti hrvatskog iseljništva u Americi, citiran u našoj stručnoj literaturi i u literaturama koje se bave poviješću hrvatskog iseljništva. Ova je knjiga plod dugogodišnjeg Antićeva istraživanja povijesti hrvatskog iseljništva u Južnoj Americi. Tijekom tih istraživanja i izrade svoje doktorske disertacije prvi put je otkrio

ime Ivana Krstulovića, a potom pronašao niz njegovih pisama i drugih dokumenata u kojima je opisan Krstulovićev život i rad.

Do objavljivanja ove knjige, kako će reći autor, »o Krstuloviću je objavljen samo jedan članak koji je napisao Viktor Duišin, tridesetih godina 20. stoljeća«. Duišin je u članku opisao Krstulovićev život u Hrvatskoj do iseljenja i njega kao pokretača prvih hrvatskih iseljeničkih novina u Čileu.

Antić nam otkriva drugu dimenziju Krstulovićeve ličnosti, govoreći o Krstuloviću i njegovoj ulozi u Prvom svjetskom ratu i Jugoslavenskom narodnom pokretu.

U uvodu autor sažeto daje povijesnu sliku hrvatskog iseljeničtva u Čileu. Naglašava značenje iseljeničkih društava i iseljeničkog tiska u osporavanju procesa asimilacije koji je zbog niza okolnosti (mediteranska klima, romanski jezik, katoličanstvo, otvorenost društva) u Čileu bio nevjerojatno brz. Asimilaciji je pridonijelo i konfuzno poimanje nacionalne pripadnosti u Hrvata. Kako je u to doba Hrvatska bila u sastavu Austro-Ugarske Monarhije, tako su se Hrvati došavši u Čile izjašnjavali kao Dalmatinci, Austrijaci, Slaveni, Slavjani... Neobaviješteni i neosvijješteni hrvatski iseljenici, većinom polupismeni i nepismeni brački težaci, bili su metom manipulacije u igri interesa Monarhije i njenih predstavnika, a kasnije Jugoslavenske narodne obrane, pokreta koji je nastao u Južnoj Americi sa sjedištem u Čileu, a čiji je cilj bio stvaranje jugoslavenske države.

Autor naglašava kako je Krstulović u tako nepovoljnim okolnostima od pokretanja prvog broja novina *Sloboda* preuzeo ulogu nacionalnog preporoditelja. Osvještivao je hrvatske iseljenike pomažući im da bolje shvate povijest i svoju nacionalnu pripadnost, u želji da ih što brže i uspješnije oslobodi etikete *austrijsko*, ali i da se u jugoslavenskoj državi ne odreknu hrvatskog imena. Tako će nakon stvaranja Jugoslavenske narodne obrane tijekom Prvoga svjetskog

rata Krstulovića proglasiti senatorom zbog zasluga za buđenje nacionalne svijesti među Hrvatima u Čileu.

Ubrzo će ga čelnici jugoslavenskog iseljeničkog pokreta proglasiti disidentom jer je osudio unitarističko-centralistički program Jugoslavenske narodne obrane. Iako Krstulović nije bio protiv jugoslavenstva i stvaranja jugoslavenske države, kako će istaknuti autor, osuđen je jer se zalagao za očuvanje hrvatske nacionalne svijesti i federalistički ustroj buduće države.

Godine 1918. ponovno će izdavati list *Sloboda* upozoravajući iseljenike da se ne odreknu svoje nacionalne pripadnosti i da u ustroju buduće države Jugoslavije izbere ravnopravnost u zajednici s ostalim jugoslavenskim narodima.

Nakon uvoda, u knjizi se nalazi izbor novinskih priloga iz Krstulovićeva lista *Sloboda*: o germanizaciji Dalmacije, srpstvu u Dalmaciji, iseljavanju, zbližavanju Hrvata i Srba, snu o velikoj Hrvatskoj itd. U njima raspravlja o političkim događajima u Austro-Ugarskoj, položaju Hrvatske, ulozi iseljeničtva i sl.

Tekst je ilustriran nizom fotografija vezanih uz Krstulovićev život i iseljeničtvo u Čileu.

Na kraju knjige dan je i Krstulovićev životopis prema dvojezičnom biografskom leksikonu *Hrvati u Čileu* Dane Mataića.

Knjiga svjedoči o nezaobilaznoj i velikoj Krstulovićevoj ulozi u životu Hrvata u Čileu. Iz nje bismo mogli zaključiti da je Krstulović jedna od najvažnijih ličnosti u povijesti hrvatskog iseljeničtva. Zbog toga je važno ovdje reći nekoliko riječi o samom Krstuloviću.

Iako je iseljavanje Hrvata u Čile vezano uz prekooceanske migracije koje su se odvijale na kraju devetnaestog stoljeća i bile uglavnom potaknute teškom ekonomskom situacijom na dalmatinskim otocima, Krstulović nije primjer ekonomskoga već političkog emigranta. Bio je svestrana ličnost: no-

vinar, slikar, glazbenik i poduzetnik. U Dalmaciji se do iseljenja bavio politikom te pisao revolucionarne članke protiv talijanske i austrijske vlasti, zbog čega je bio prisiljen pobjeći iz Austro-Ugarske Monarhije. Vlasti u domovini osudile su ga na smrt i zapljenu cjelokupne imovine. U Antofagastu u Čileu došao je 1899., već kao zreo čovjek, četrdesetogodišnjak, a 1904. njegovom su zaslugom pokrenute prve iseljeničke novine u Čileu – *Sloboda*. Svrha novina, prema uredniku i vlasniku, bila je »da uzme u zaštitu svoj ljubljani narod da ga zastupa, vodi, brani i to neustrašivo i požrtvovano za njegovu dobrobit, da zagovara jedinstvo i slobodu hrvatskog naroda, koji čami u sužanjstvu od vjekova«. Godine 1905. Krstulović je osnovao vlastitu tiskaru, *Dalmatinsku tiskaru*, gdje je tiskao list.

Zabrinut zbog gubljenja nacionalnog identiteta, 1904. organizira Hrvatsku školu dajući na raspolaganje pet prostorija vlastite kuće za održavanje nastave.

Ova je knjiga objavljena u povodu stote obljetnice Krstulovićeve *Slobode*. Autor je pročitao sve brojeve *Slobode* i objavio izbor iz njihovih uvodnika. Tako je potpuno osvjetljena i otkrivena Krstulovićeva ličnost te opisane sve faze njegova života: život u Hrvatskoj, njegov odlazak, uređivanje novina i disidentstvo u Jugoslavenskoj narodnoj obrani.

Smatram da je ova knjiga hvalevrijedna inicijativa i velik kulturni doprinos. Antić nam je, otkrivši nam Krstulovića i upoznavši nas s njime, osvjetlio i razjasnio velik dio prošlosti hrvatskog iseljeničtva u Čileu. Ova je knjiga dragocjen izvor i zanimljiva literatura povjesničarima i politolozima, svima koji se bave istraživanjem hrvatske dijaspore, ali i široj javnosti.

Marina Perić

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*